

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

Yusuf Kummuz¹

ALTIN IŞIK

Ziya Gökalp

(Haz. Dr. Ali Duymaz)

Ötüken Neşriyat

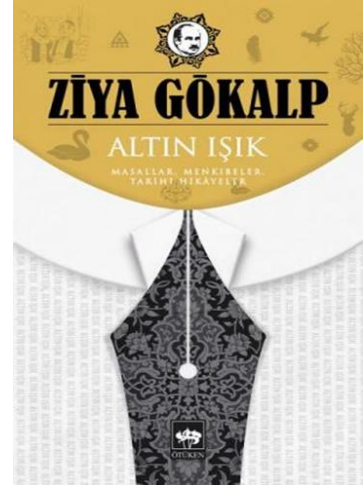
İstanbul 2016

ISBN: 978-605-155-310-8

Bu çalışmada Ziya Gökalp'in Ötüken Neşriyat'tan 2016 yılında çıkan Altın Işık kitabı incelenecektir. Bu eser, birçok yayınevi tarafından daha önce de yayımlanmış, değerini kaybetmeden -yüz yılı aşkın süredir- günümüze kadar gelmeyi başarmış ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı'nca 2005 yılında öğrencilere tavsiye edilen "100 Temel Eser" listesinde yer almıştır. Öncelikle bu eserin yazarı Gökalp, hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

1876-1924 yılları arasında kırk sekiz yıllık bir ömür sürmüş olan Ziya Gökalp, bu kısa ömrünü Türk milleti için değerli çalışmalarla süslemeye muvaffak olmuştur. Toplumbilimci, yazar, şair... Hayatını okumaya, yazmaya, araştırmaya adanmıştır.

Yazar yaşadığı dönemin çetin şartlarının da etkisiyle ciddi sıkıntılar yaşamış, düşüncelerinden dolayı hapis ve sürgün hayatına maruz kalmıştır. Bu yaşadığı zorluklar yazarı yıldırmamış yine gelişim ve değişim için çalışmış, toplumun geleceğini düşünerek

¹ Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Doktora Öğrencisi, kummuzyusuf@hotmail.com

fikri ve edebî çalışmalarını hiç durdurmamıştır. Öyle ki sürgüne gönderildiğinde - Diyarbakır'a yani doğduğu şehre gönderilmiştir- bile dergi çıkarmıştır.

Ziya Gökalp, yaşadığı dönemde hep ilklerin adamı olmuştur. Sosyolojinin Türkiye'de ilk kurucusudur. Fuat Köprülü ile beraber "Halk Bilimi"nin bilim olmasını sağlayan ilk isimlerdendir. Bunun yanı sıra yazar Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve gelişmesi aşamasında en etkili olan fikir adamlarındandır. Etki derecesi o kadar yüksektir ki Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, "Bedenimin babası Ali Rıza Efendi, hislerimin Namık Kemal, fikirlerimin Ziya Gökalp'tır." demiştir. Ercilasun (2016), Ziya Gökalp'ın Fransızca'yı, Arapça'yı ve Farsça'yı iyi bildiğini hatta Arapça ve Farsça'yı aslından okuyacak kadar iyi bildiğini belirtmiştir.

Kızıl Elma, Yeni Hayat, Türkçülüğün Esasları, Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak, Türk Medeniyeti Tarihi, Türk Töresi, Türk Ahlakı, Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri gibi kıymetli eserler bırakmış olan yazar, eserlerinin adından da anlaşılacağı üzere milletin derdini kendine dert edinmiş ve buna çözümler arayıp sunmuştur.

Gökalp, çocukların eğitiminin de kendi kültürel değerleriyle olması gerektiğini belirtmiş ve çocukların da tanınması, gelişmesi amacıyla Türk milletinin kültürünü yansıtan çalışmalara imza atmıştır.

Halk Biliminin öncüsü olan yazarın halkın kültürünü doğrudan aktaran, sözlü gelenekten gelen masalları derlediği, menkıbelere ve tarihî hikâyelere yer verdiği kitabıdır, Altın Işık. Yazarın esere "Altın Işık" adını vermesinde de geleneğe, halkın değerlerine bağlılığın etkisi görülmektedir. Zira Altın Işık; kut, mana gibi anlamlar taşımaktadır.

Kitaba neden Altın Işık adının verildiğini ve Altın Işık'ın manasını kitabı hazırlayan ve kitaba '*Altın Işık Üzerine*' adıyla ön söz yazan Ali Duymaz, Gökalp'ın başka bir eserini kaynak göstererek şöyle açıklamaktadır:

Ziya Gökalp'ın kitaplarına koyduğu adlar da özenle seçilmiş adlardır. Bu kitabımın adı olan 'Altın Işık' kavramını Gökalp, Türk Medeniyeti adlı eserinin değişik yerlerinde bilimsel çerçevede izah etmektedir. Buna göre Altın Işık, Türk mit ve efsanelerinde gökten inen ışık motifidir. Altın Işık etnolog ve sosyologların mana, eski Türklerin ise kut dedikleri kutsiyetin tecelli ediş şekillerinden biridir. Eski Türkler kutu gökten inen bir nur sütunu, bir altın ışık suretinde tasavvur etmişler, bu altın ışık hangi insana, hangi hayvana, hangi şeye temas ederse onu mukaddes kılacağına inanmışlardır. Kutlu dağ, kutlu geyik, kutlu kent gibi. Gökalp, Türk mitolojisinin temel motiflerinden birini "Altın Işık" şeklinde kavramlaştırarak kitabına ad olarak koymuştur.(s.16)

Eser üç ana başlık altında sunulmuştur. Masal başlığı altında "Keloğlan, Tembel Ahmet, Kuğular, Nar Tanesi Yahut Düzme Keloğlan, Keşiş Ne Gördün, Pekmezci Anne, Yılan Beyle Piltan Bey, Kolsuz Hanım, Küçük Hemşire(I, II), Deli Dumrul, Ülker ile Aydın,

Küçük Şehzade, Ala Geyik” adlarıyla anılan on üç masala; Menkıbeler ana başlığı altında Arslan Basat (I. Nasıl Dünyaya Geldi, II. Nasıl ve Nerede Büyüdü, III. Daha Küçük Bir Çocukken Kızgın Bir Boğayı Nasıl Yendi, IV. Oğuz İlini Tepegöz’den Nasıl Kurtardı) ve Polvan Veli adlı menkıbelere yer verilmiştir. Tarihî Hikâyeler başlığı altında ise Malazgirt Muharebesi(İki Perdelik Piyes) ele alınmıştır. Ayrıca kitabın sonunda yirmi sayfalık bir kavramlar ve isimler sözlüğü bulunmaktadır.

Masallar bölümündeki ilk Masal “Keloğlan” masalıdır. Burada Keloğlan’ın ve arkadaşlarının gurbete çıkıp nasip araması, zorluklarla mücadelesi ve bir Dev Karısı’nı türlü hilelerle alt etmesi anlatılmıştır. Bu masalda dev karısına karşı acımasız denilebilecek bazı olaylar da yer almaktadır. Keloğlan masalı her ne kadar nesir biçiminde yazılmış olsa da yer yer nazımdan da faydalanılmıştır.

Bu bölümün ikinci masalı “Tembel Ahmet”tir. Bu masalda bir padişahın küçük kızına kızması ve onu ceza olsun diye ömrü boyunca hiç çalışmamış, tembel bir adam olan Tembel Ahmet’le evlendirmesi söz konusudur. Bu tembel, hımbıl adamın bir kadın tarafından -ki o kadın eşidir artık- yola getirilmesi ele alınmıştır, burada. Deyim yerindeyse kadın erkeği vezir etmiştir, bu masalda. Tembel Ahmet masalı tamamen nesir biçiminde yazılmıştır.

Üçüncü masal “Kuğular” başlıklı masaldır. Bu masalda bir padişahın oğulları ve kızının üvey anneleri yüzünden başına gelen olaylar anlatılmaktadır. Büyü, rüya görme, büyüün bozulması gibi masallarda sıklıkla yer verilen motifler bulunmaktadır, Kuğular masalında. Bu da ikinci masal gibi nesir biçiminde kaleme alınmıştır.

Nar Tanesi yahut Düzme Keloğlan adlı masal masalların dördüncüsüdür. Bu masalda bir padişah kızının, talibi olan şehzadedeki bir davranışı beğenmediği için onunla evlenmekten vazgeçmesi fakat şehzadenin Keloğlan kılığına girerek yaşadıkları ve kıza yaşattıkları ele alınmıştır. Bu metin de nesir ve nazım biçimlerinden faydalanılarak yazılmıştır. Örneğin bir bölümde kız pişmanlığını şu şiirle dile getirmiştir:

*Altın gibi azıdım
Şeker gibi lezizdim
Saltanat ağacında
Yetişmiş tek filizdim*

*Nar bağında gül iken
Oldum kaba bir diken
Sebep bir nar tanesi
Keloğlan’a’ vardım ben (s. 47)*

Masallar bölümünün beşinci masalı “Keşiş Ne Gördün”dür. Bu masalda fakir bir kızın padişahın oğlu ile evlenmesi konusu işlenmiştir. Masallardaki olağanüstülük kendini

burada da açıkça hissettirmektedir. *Fakir bir kadının üç kızından en küçüğü eve aldığı bir tavuğun peşinden koşar, bu tavuk kızı koşa koşa bir ormana götürür. Ormanda bir kapının önünde durur ve kapı kendi kendine açılır*(s.49-50.)Ayrıca masalarda çoğu kez rastlanan “kılık değiştirme olayına bu masalda da yer verildiği görülmektedir. Kız padişahın küçük oğluna âşık olduktan sonra oğlan gidince keşiş kılığına girerek oğlanın peşinden gider. Oğlanla bir müddet bu kılıkta yarenlik eder.

Pekmezci Anne, bu bölümün altıncı masalıdır. Bu masal da manzum ve nesir biçimlerinden faydalanılarak kaleme alınmıştır. Masalda padişahın oğlunun bir kıza âşık olması ve pekmezci anne rolü yapması anlatılmaktadır. Aynı zamanda burada kızın babasının hacca gitme isteği ele alınarak dinî bir söyleme de yer verilmektedir.

Masallar bölümünün yedinci masalı “Yılan Beyle Piltan Bey” masalıdır. Bu masalda duanın gücüne yer verilmiştir, denilebilir. “*Bir padişahın hiç evladı olmuyordu bir sabah namazdan sonra Allah’a yalvardı* (s. 63).” Yine burada alıntidan da anlaşılacağı üzere dinî kavramlara yer verilmiştir. Ayrıca bu masalda evlialık da yer almaktadır. Evlat sevgisi, sadakat gibi değerli iletilere yer veren bir masaldır, bu masal.

Kolsuz Hanım masalı bu kitabın tamamen manzum biçimde yazılan ilk, bu bölümün ise sekizinci masalıdır. Ökten ve Karakuş (2017, s. 516), millî ve manevi motiflerin işlenmesi bakımından kitaptaki en ilgi çekici masaldır, demişlerdir bu masal için. Kolsuz Hanım masalı incelendiğinde Osmanlı’nın son dönemini anlatıyor izlenimi oluşmaktadır. Şair ve yazar Gökalp, eski bir masalı o zamana uyarlamış gibidir. Kendisi de masalda bunu şöyle ifade etmiştir:

...

Bu masal eskidir misali yeni
Şerh edeyim size dinleyin beni:

Ay Hanım Türkiye, İslam’dır Yıldız,
Üvey anne ise hain İngiliz
... (s. 93)

Buradan da anlaşılacağı gibi tarihî olaylar bu masalda bazı imgelerle anlatılmıştır. Ayrıca bu masalda kahramanların isimleri de dikkat çekicidir. Ay, Yıldız, Gül, Reyhan. Bu masalda Türklük ve Müslümanlık öne çıkmaktadır.

Yazar masallar bölümünde dokuzuncu masal olarak “Küçük Hemşire” başlıklı masalı ele almıştır. Burada kızların padişah tarafından küçük görülmesi hatta kız çocuğuna sahip olmanın kusur gibi düşünülmesi söz konusudur. Ancak yine sonunda kız olmakla erkek olmak arasında bir fark olmadığı hatta kızların erkekleri alt edebileceği görülmektedir.

Dede Korkut'ta yer alan Deli Dumrul bu bölümün onuncu masalı olmuştur. Yazar bu konuyu asıl metinden ilham alarak kendi üslubunca anlatmıştır. Bölümün on birinci masalı "Ülker ile Aydın" adını taşımaktadır. Bu masal da yine manzum tarzda anlatılmıştır. Masalda üvey anne yüzünden ormana bırakılan çocuklar ele alınmıştır. Bu yönüyle masal, Grim Kardeşlerin "Hansel ve Gratel" adlı masalı ile bir benzerlik taşımaktadır. Bunun yanı sıra masalın şairin/yazarın düşüncesiyle yoğrulmuş olduğu da ortadadır. Özellikle Türkçülük düşüncesi bu masalda da kendini hissettirmektedir:

...

"Aç kapıyı" dedi, "bak tan ağardı"
 Ülker yine: "Gitme" diye yalvardı.
 Dedi: "Bana boru meydan okuyor
 Ben gitmezsem diyecekler korkuyor.

Anam Ala Geyik, babam Bozkurt'ken,
 Ben Türkoğlu kaçır mıyım ölümden?

Aç kapıyı, atlayım meydana,
 Türklüğümü göstereyim Kağan'a"

Kız anladı mümkün değil açmamak
 Kardeşince namus olmuş kaçmamak (s. 132).

Küçük Şehzade bu bölümün on ikinci masalıdır. Bu masalda padişahın oğullarını sınaması söz konusudur. Küçük Şehzade aşk uğruna nelerin göze alınabileceğini, anlatmaktadır. Evlat sevgisinin yanı sıra aşk konusu da bu masalın önemli parçasıdır. Bu masalda öne çeken bir diğer unsur da kardeşlik ve yardımlaşmadır.

Masal bölümünün son masalı yine manzum biçimde yazılmış olan "Ala Geyik"tir. Adeta bir çocuk şiiri havasında yazılan bu masal Türk tarihini –destanlarda anlatılan- anlatmaktadır. Türklük şuurunu yine ele almayı ihmal etmeyen yazar/şair Gökalp; Turan, Türklük, Bozkurt, Kızıl Elma gibi kelimeleri masalda yerli yerinde kullanmıştır.

Kitabın ikinci ana başlığı "Menkıbeler" öncelikle Dede Korkut'ta da yer alan Arslan Basat'ı (I. Nasıl Dünyaya Geldi, II. Nasıl ve Nerede Büyüdü, III. Daha Küçük Bir Çocukken Kızgın Bir Boğayı Nasıl Yendi, IV. Oğuz İlini Tepegöz'den Nasıl Kurtardı) anlatmaktadır. Fakat burada Dede Korkut'taki bazı isimler de değiştirilmiştir. Örneğin Dirse Han yerine Uruz Han yazılmıştır. Yazar Arslan Basat olayını biraz da olsa değiştirerek sunmuştur.

Menkıbelerin ikincisi ve sonuncusu Polvan Veli adlı menkıbedir. Bu menkıbede Müslümanlık ön plandadır. Hint'in Müslümanlaşması İslam'la tanıştırılması anlatılmaktadır. Bu metinde İslami öğelere, duaya, yiğitliğe yer verilmiştir.

Seyirciler hep dondular, gönülleri bir hayret
 Kaplamıştı, mucize mi yoksa bu bir keramet
 Kağan geldi, dedi: "Artık durmak olmaz, ey millet!

Ben İslâm'ı kabul ettim siz de gelin imana!" (s. 206)

Kitabın üçüncü bölümü Tarihî Hikâyeler başlığını taşımakta, Alparslan'ı ve Malazgirt Savaşı'nı şiirsel bir tiyatroyla anlatmaktadır. Bu bölüm tarihî karakterlerin tanınması ve çocuklara tarihin sıkıcı anlatımlardan uzak bir şekilde öğretilmesi açısından önemlidir.

Eser incelendiğinde yazarın masallar üzerinde bazı değişiklikler yapmış olabileceği kanaati doğmaktadır. Özellikle bazı masallarda anılan isimler adeta olaylar günümüzde yaşanmış gibi bir izlenim vermektedir. Ayrıca daha önce de bahsedildiği üzere masalların bazıları nesir, bazıları manzum bazıları da manzum ve nesir karışık olarak ele alınmıştır. Burada Gökalp'in şiirdeki ustalığı da kendini göstermektedir.

Gökalp, yazılarında sade bir dil kullanmayı başarmıştır. Süslü anlatımlara yer vermeyip az sözle demek istediğini tam olarak anlatabilmiştir. Eseri okurken anlamı bilinmeyen kelime yok denecek kadar azdır. Bu kelimelerin açıklamalarına da dipnotta yer verilmiştir.

Eser birçok kesim tarafından okunması gereken bir eserdir. Özellikle öğretmenlerin, araştırmacıların ve anne –babaların okuması gerekir. Her ne kadar Çocuk Vakfı tarafından yayımlanan 100 Temel Eser Raporu'nda (2009) "temel klasik eser niteliği taşımayan; konu, içerik, anlatım ve tema bakımından çocuk gerçekliğine uygun olmayan; yetişkin dil dizgesine göre yazılmış; dönem edebiyatı özelliğinde 22 kitap" arasında yer verilse de bu eser; ortaokul, lise, üniversite öğrencileri tarafından okunması önem teşkil eden önemli bir kitaptır. Nitekim Arıcı (2018) da ortaokuldan itibaren eserin okunmasında bir sakınca görmediğini belirtmiştir. Daha küçük yaş gruplarına ise anne, baba veya öğretmen gözetiminde okunabilir.

KAYNAKÇA

Arıcı, A. F. (2018). Okuma Eğitimi, (4.bs.), Ankara: Pegem Akademi.

Çocuk Vakfı. (2009). 100 Temel Eser Raporu, Çocuk Akademisi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Araştırmaları Merkezi.

Ercilasun, A. B. (2016). Millî Düşünce Merkezi Ödül töreni, Erişim Adresi: <https://www.millikanal.com/2018/04/ziya-gokalpin-hayat-ahmet-bican.html> [Erişim Tarihi: 22.10.2018]

Gökalp, Z. (2016). Altın Işık, (Haz. A. Duymaz), İstanbul: Ötüken.

Ökten, C. ve Karakuş, N. (2017). Kimlik Oluşumunda Millî ve Manevi Motiflerin Kullanılması: Altın Işık Örneği, T. Şimşek ve B. V. Yıldız (Ed.), IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler (513-519), İstanbul: Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği.